

درس یک - مبانی تحلیل متن

تنظیم: روح انگیز راشدی از بستان آباد

کالبدشکافی متن (۱) شعر

۱. خوانش شعر

نگاه کلی به متن از آغاز تا انجام برای کشف لحن و آهنگ و درک ارتباط طولی ابیات و فهم محتوا

۲. شناسایی و استخراج نکات زبانی

وجود واژگان کهن	ز فرمان تن آزاده و ژنده پوش / ز آواز پیغاره آسوده گوش
کمی واژگان غیر فارسی	مانند شاهنامه فردوسی که تعداد لغات غیرفارسی در آن بسیار کم است
کاربرد شبکه‌ی معنایی	ارغوان جام عقیقی به سمن خواهد داد چشم نرگس به شقایق نگران خواهد شد («ارغوان، سمن، نرگس و شقایق» شبکه معنایی ایجاد کرده‌اند.)
ترکیب‌سازی	در اشعار نظامی به وفور دیده می‌شود: ای شاه‌سوار ملک هستی / سلطان خرد به چیره دستی ای حاکم کشور کفایت / فرمانده فتوی ولایت
کاربردهای دستور تاریخی	گر سوی مصرت بردمی، خون زلیخا خوردمی زندان یوسف کردمی چاه زرخدان تو را
سادگی و کوتاهی جمله‌ها	آنچه تغیر نپذیرد تویی / آنچه نمرده است و نمیرد تویی

۳. شناسایی و استخراج نکات ادبی

قالب شعرها	مانند قصیده، قطعه، غزل، مثنوی و ...
آرایه‌های ادبی	تشبیه - استعاره - مجاز - کنایه - سجع - مراعات نظیر - جناس و ...

۴. شناسایی و استخراج نکات فکری

بررسی نگرش فکری شاعر و هدف او	ز چرخ آمد قضا نز کام مردم / ازیرا بنده آمد نام مردم (شاعر در این بیت دیدگاه جبرگرایانه دارد و پیشامدهای زندگی را وابسته به سرنوشت می‌داند نه افعال انسان‌ها). جمله ذرات جهان مرآت اوست / هر چه بینی مصحف آیات اوست (شاعر در این بیت دیدگاه عرفانی دارد و همه مخلوقات را جلوه‌ای از آفریدگار می‌داند.)
-------------------------------	--

۵. نتیجه‌گیری و تعیین نوع

جمع‌بندی درون‌مایه‌ی اثر و استخراج نوع ادبی	سر و روی مردان، پر از گرد و خاک / زره لخت لخت و قبا چاک چاک (حماسی) حال مجنون گرفتار چه داند عاقل / مگر آن کز همه عالم غم لیلی دارد (غنائی) به نوبت اندملوک اندر این سپنج‌سرای / کنون که نوبت توست ای ملک به عدل‌گرایی (تعلیمی)
---	---

کالبدشکافی متن (۲) نثر

نخستین گام در رویارویی با متن - مرحله‌ی چشم‌خوانی (نگاه اجمالی به متن برای به‌دست آوردن نمای کلی)

۱- خوانش متن

در این مرحله رعایت نشانه‌های نگارشی درون‌متنی، هنگام خواندن، به درک عمیق‌تر متن کمک می‌کند.

۲- شناسایی و استخراج نکات زبانی

کاربردهای کهن کلمات	مانند: «سربازنهادهن» به جای استراحت «پرسیدن» به معنی به کمال انجامیدن «کالیوه» به معنی پریشان
کاربردهای متفاوت حروف اضافه	«با» به معنی «به»... و پس از این عصر مردمان دیگر عصر «با» آن رجوع کنند و بدانند.
نوع جمع بستن کلمات	گاه با علائم جمع عربی یا فارسی کلمات جمع بسته می‌شوند. گاهی برخلاف قاعده اصلی (در زبان عربی) ساخته می‌شود.

۳- شناسایی و استخراج نکات ادبی

توجه به آرایه‌های ادبی	* روی چون تهمت اسلام در دل کافر، و زلف چون خیال شرک در دل مومن. * هر زخم که زند چون برق بی حجاب باشد و چون قضا بی خطا رود.
------------------------	---

۴- شناسایی و استخراج نکات فکری

نگرش نویسنده	در این مرحله در خواندن متون نثر باید به نگرش‌های برجسته متن توجه کنیم و ببینیم که نویسنده برای بیان مقصود، چه نکاتی را مطرح کرده است.
--------------	---

۵- نتیجه‌گیری

بر پایه‌ی بررسی‌های انجام شده تأکید درون‌مایه اثر	در این مرحله با توجه به بررسی‌های انجام شده با قطعیت بیشتری می‌توانیم متن را در نوع ادبی مشخص بکنیم.
---	--

خود ارزیابی درس یک

۱) مفهوم متن را با ذکر دو مثال توضیح دهید. هر چیزی که ذهن ما را به پویایی در می‌آورد متن است. مقصود ما از متن آثار شعر و نثر فارسی است برای نمونه کتاب‌ها معمولاً متن دیداری هستند و اگر خوانده شوند به آنها متن شنیداری یا خوانداری می‌گویند. صداهایی که میشنویم (شنیداری) بویی که حس می‌کنیم (بویایی) مزه‌ای که می‌چشیم (چشایی) و... نیز محسوب میشود. متن از سه دیدگاه زبان ادبیات و فکر یعنی در سه قلمرو بررسی می‌شود: زبانی، ادبی، فکری

۲) یکی از آسان‌ترین و کاربردی‌ترین شیوه‌ها در بررسی و تحلیل متن چیست؟ متن از سه دیدگاه زبان ادبیات و فکر یعنی در سه قلمرو بررسی میشود: زبانی، ادبی، فکری

۳) با توجه به قلمرو فکری دیدگاه خود را درباره محتوا و موضوع سروده زیر بنویسید.